

ін не обмежується в своїх творах одним яким боком життя, одним класом народу. В його творах ми бачимо і простий селянський люд з його маленькими радощами та горем, з його мало помітними, але болючими драмами (Безталанна, Наймичка, Розумний і дурень, Бурлака...),—звертає увагу й на те, що робилося серед інтелігенції, по змозі зазначаючи різні течії серед неї (По-над Дніпром, Хазяїн, Суєта, Житейське море),—цікавиться він і давніш минулим рідного краю, дає кілька зразків історичної драми (Сава Чалий, Гандзя...). Серед п'єс І. К. ми зустрічаємо і легенькі комедії, мало не фарси (Паливода XVIII ст.), і серйозні, глибокі змістом комедії (Мартин Боруля, Хазяїн, Суєта), і повні надзвичайного інтересу драми (Бурлака, Наймичка, Підпанки...), і нарешті справжні в шекспіровському стилі трагедії (Сава Чалий). Багаті і цікаві змістом п'єси І. К. сценічні, написані жваво, повні тонкого юмору, характерною для кожної дієвої особи мовою. Коли йому не завсігди щастило з постатями з інтелігенції, то за те інших людей він вмів надзвичайно виразно, типично характеризувати (а надто негативні типи). Два-три штрихи, кілька розмов—і перед вами немов живий чоловік.

Як артист І. К. доповняв свою славу драматичного письменника. Його амплуа—побутові ролі людей старшого віку, переважно комічні. Головними прикметами його артистичного виконання завжди була надзвичайна простота, натуральність і глибоке розуміння найменших деталей ролі.

Він грав не так ефективно та колоритно, як деякі інші артисти, але він завжди грав розумно, оригінально, давав суцільний, психологічно-правдивий сценічний образ. Досить тут згадати хоч би такі його типи, як Калитка, Мартин Боруля, Потоцький, Возний, Пузирь...

Невблагана смерть рано перервала життя І. К. Ще багато можна було сподіватись од нього і як драматурга, і як артиста.

Земля тобі пером, талановитий працівнику, на ниві рідного театру!..

Шевченко про наше письменство.

Як дивився Шевченко на українське письменство?

Це питання хоч і здається на перший погляд ніби чудним і зайвим, проте має для себе причини в обставинах нашого життя. Адже ж українська ідея, якій і тепер ще доводиться боротись за своє існування, тоді, за часів Шевченка, ледве тільки-но починала пробиватися серед товстої криги загальної несвідомости й байдужости. Багато з людей, що навіть хотіли

служити цій ідеї, ще не вирозуміли її добре, не уявляли всього того, до чого вона може довести; інші тільки безпосереднім чуттям стояли за неї, розум же їхній ще не давав під неї свого міцного підкладу. Через те й питання—чи була діяльність великого нашого поета плодом тільки неясного, хоч і здорового чуття, чи до його прилучалася й свідомість—дуже таки не зайве питання.

Відповідь на його дає нам життя і твори поета. Через віщо він почав писати рідною мовою, що потягло його до цього —стане видно нам, коли ми дізнаємося з його творів, як він дивився на рідне письменство, чого від його сподівався та яку йому долю пророкував. А з творів Шевченка видно, що вже на самому початку своєї діяльності він свідомо ставиться до рідного письменства. Первоцвіт Шевченкової музи належить до року 1838-го, і вже тут ми знаходимо таку цікаву й дуже цінну з цього погляду поезію, як „На вічну пам'ять Котляревському“ Вмірає не хто-небудь, а Котляревський, батько нового українського письменства, і Шевченко поспішається й своїм словом озватись на цю подію, оцінити вагу її й висловити свій погляд на одного з своїх попередників на ниві українського письменства. Смерть Котляревського здається Шевченкові подією великої ваги, бо без його українське письменство осталося немов „на калині одиноке гніздечко“, з якого вилетів соловейко. Соловейком тим для українського письменства був Котляревський і через те за ним на Україні „все сумує, як руїни Трої“. Але Шевченко не тільки сумує за поетом, що

Всю славу козацьку за словом єдиним
Переніс в убогу хату сироти.

Він пророкує йому славу, на віки неминущу:

Будеш, батьку, панувати,
Поки живуть люде,
Поки сонце з неба сяє—
Тебе не забудуть.

Вже з цього видно, що Шевченко велико клопотався долею рідного письменства, думав над нею і йому здавалась вона ясною, невмірущою. Бо обіцяти вічну славу письменникові за те, що він розпочав якимсь письменством—усе одно, що пророкувати вічне існування самому письменству. Так говорити міг тільки такий чоловік, що високо ставить інтереси рідного письменства й бажає йому великої і щасної долі.

Така сама думка проглядає у Шевченка і в посланії „До Основ'яненка“, українського письменника Квітки. В ті часи, коли Шевченко починав писати, загальний голос був такий, що Україна віджила вже своє, що не тільки навіки одійшла її історична слава і бувальщина, але не має будущности й культурне життя її, як окремої країни з своїми інтересами і з власним письменством. Письменства українського не повинно бути, бо

Йому ніби то нема про віщо й нема до кого говорити. На Україні—„скрізь могили стоять та сумують“, а сама вона „сиротою по-над Дніпром плаче“ і ніхто плачу того не чує й на його не зважає, і нема кому її вивести з того страшного становища. Так думали люде, та Шевченко інакше дивиться на колишнє й сучаснє життя України:

Наша дума, наша пісня
Не вмере, не загине...
От де, люде, наша слава,
Слава України.

Хоча й „без золота, без каменю, без хитрої мови“—вона проте, слава ота або письменство, „голосна та правдива“ і це дає їй право жити й розвиватись на користь рідному народові.

Та ще виразніше висловлюється Шевченко в передмові до своєї поеми „Гайдамаки“. Думаючи, що Україна не здатна до самостійного розвитку на ниві письменства, сучасні Шевченкові російські письменники зневажали українських письменників і глузували з первочатків нашого письменства. Глузували вони і з Шевченка за його просту мову та й за зміст його творів, мужицьким поетом його називаючи,—мовляв:

дурень розказує
Мертвими словами
Та якогось-то Ярему
Веде перед нами
У постолах.

Інші ж знов радили йому занехаяти рідну мову й побут простого люду, а писати мовою панською—московською тобто—і про панів тільки:

Дарма праця, пане-брате!
Коли хочеш грошей
Та ще й слави, того дива,
Співай про „Матрьошу“,
Про „Парашу радість нашу“,
Султан, паркет, шпори,—
От де слава!...

Та ні глузування, ані таки-от поради Шевченка не збили з пути, но яку він ступив був. На глузування він одказує в листі до одного свого приятеля: „нехай я буду й мужицький поет, аби поет—більше мені нічого не треба“, а на поради—глузливою подякою:

Спасибі за раду!
Теплий кожух, тільки, шкода,
Не на мене шитий,
А розумне ваше слово
Брехнею підбите.

Бо письменство, на думку Шевченка, як-раз повинно одсвічувати життя не дрібної горстки панства, а великого народного тіла з усіма його горем та радощами; не втіхою панству служити, а потребам усього народу й промовляти тим самим словом, яким і народ говорить. Через те свою відповідь непроханим порадникам Шевченко такими словами кінчає:

Буде з мене, поки живу,
І мертвого слова,
Щоб виливать журбу, сльози...

Мертве для нетямущих порадників, наше народне слово справді таки живе й живим буде, поки воно лунає в устах мільйонів люду, поки сам народ говорить ним про свої потреби. І цього Шевченкові було досить, щоб одкинути лукаві поради й облесливі спокуси, та й стояти „на сторожі“ коло рідного народу, проказуючи йому шлях до розумнішого життя і кращої долі. За те ж як смутила, якої туги завдавала поетові недбалість освічених земляків до рідного письменства! „Важкая,—пише він у недавню знайденій передмові до „Кобзаря“,—туга осіла мою душу. Чую і читаю: Ляхи друкують, Серби, Болгари, Чорногори, Москалі—всі друкують, а в нас ані телень, неначе всім заціпило“. Так не повинно бути: ми, як і всі інші народи, своєю мусимо писати мовою, щоб нести своєму народові науку та просвіту. Говорять, що досить по-московському писати, той наші люде розбіратимуть,“—„ні,“—каже Шевченко:—„на Москалів не вважайте,—нехай вони [собі пишуть по своєму, а ми по своєму: у їх народ і слово, і у нас народ і слово; а чие краще, нехай судять люде“. Коли ж освічене громадянство нехтуватиме своє рідне слово, то серед його плодитимуться не розумні та чесні люде, а хижі перевертні, що саранкою дикую обсідають народ, висмоктуватимуть силу з його та достатки й нічим йому не помагатимуть. Через те Шевченко закликає усіх земляків працювати „во і'мя матері нашої України безталанної“ рідним словом, а не чужим.

Учітєся, брати мої,
Думайте, читайте
І чужого научайтєся
Й свого не цурайтєся,—

пише він знов на іншому місці, в „Посланії“ до земляків, картаючи разом гнівними словами тих із їх, що забувають свій народ і рідної мови цураються.

Всі мови
Слав'янського люду—
Всі знаєтє, а своєї
Дасть біг—

глузує він з таких перевертнів. Цілий свій вік—і в кріпацькій свитині, і на волі, й під червоною шапкою салдацькою. І в останні роки свого життя—працював Шевченко,

Щоб наша правда не пропала,
Щоб наше слово не вмірало.

Він бо добре пам'ятав, що тільки той народ може бути і освічений, і дужий, і багатий, який не цурається своєї мови, бо хто мови цурається, той себе цурається, а хто себе цурається, того й люде не поважатимуть. Шевченко тямив, що тільки

В своїй хати—своя й правда,
І сила, і воля,

а без власного письменства й „своєї“ хати дасть-біг. І праця Шевченкова не пропала, не пішла марно. Тепер багато вже людей перенялось його думками і працюють так, як він проказував, для науки й освіти рідного народу. Тепер хіба дурень тільки глузує з нашої української мови. Тепер нею вже і книжки пишуть і газети видають, та вже й коло того захожуються, щоб і в школі, і в суді, і скрізь, де має потребу наш чоловік, до його рідною його мовою говорено. І хоча багато ще ворогів має наше слово, хоча вони ще й тепер силкуються його викорінити, та все ж не так уже в нас темно тепер, як було за часів Шевченка, а незабаром, може, то й зовсім розвидниться. І що той морок розходиться потроху, велика в цьому заслуга Шевченка, що працював рук не покладаючи й свідомо для рідного народу та його письменства.

Сергій Єфремов.

Що коли діялось.

	Якого року.
Початок Київської держави	коло 862
Князь Володимир заводить християнську віру	коло 988
Початок галицького князівства	1087
Князь Андрій Суздальський зруйнував Київ і пере- ніс столицю з Києва в Московщину	1147
Татари прийшли на Україну	1240
Литва підбиває під себе Україну	1340
Польща підбиває під себе Україну і зводить панщину	1569
Перше повстання козацьке (за гетьмана <u>Косинсь-</u> <u>кого</u>)	1591—1593
Друге повстання козацьке (за <u>Наливайка</u> і <u>Лободи</u>)	1594—1596
Польща заводить на Вкраїні церковну унію	1596
Смерть гетьмана <u>Сагайдачного</u>	1622
Повстання козацьке за <u>Жмайла</u> (Куруківська умова).	1625
Повстання козацьке за <u>Тараса Трясила</u> (Тарасова ніч)	1630
<u>Петро Могила</u> засновує Академію у Києві	1633
Повстання козацьке за <u>Павлюка</u>	1637
Повстання козацьке за <u>Острянці</u>	1638
Вся Україна повстає за <u>Богдана Хмельницького</u>	1648
Хмельницький розбиває Ляхів на Жовтих Водах під Корсунем та під Пилявою	1648